

УДК 94(477)» 1917/1991»:39823

К. А. Єремєєва

Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна

**РОЗПОВСЮДЖЕННЯ ПОЛІТИЧНИХ АНЕКДОТІВ
НА УКРАЇНСЬКУ ТЕМАТИКУ (1917-1991 РР.)**

У статті розглядається розповсюдження радянських політичних анекдотів на українську тематику. Здійснено спробу відстежити діяльність зі створення та розповсюдження анекдотів, виявити специфіку поширення української політичної сатири порівняно із загальнорадянською. Розглянуто умови розповсюдження українських політичних анекдотів.

Ключові слова: радянські політичні анекдоти, українська тематика, активність створення, активність розповсюдження, розповсюджувачі.

В статье рассматривается распространение советских политических анекдотов на украинскую тематику. Сделана попытка проследить активность создания и распространения анекдотов, выявления специфики распространения украинской политической сатиры, по сравнению с общесоветской. Рассмотрены условия распространения украинских политических анекдотов.

Ключевые слова: советские политические анекдоты, украинская тематика, активность создания, активность распространения, распространители.

The circulation of the Soviet Ukrainian political anecdotes is considered in the article. The attempt to outline the activity of creation and circulation of the Soviet Ukrainian political anecdotes and to reveal the peculiarities of their spreading as compared with all the Soviet political anecdotes was made. The conditions for the circulation of the Soviet Ukrainian political anecdotes are explored.

Key words: Soviet political anecdotes, Ukrainian subjects, creative activity, activity of circulation, spreaders.

За часів Радянського Союзу досить помітним явищем стало широке розповсюдження політичних анекдотів. Політичний анекдот - це жанр фольклору, коротка гумористична розповідь, що якимось чином стосується сфери політики. Сьогодні в історичній науці спостерігається зацікавленість у залученні в науковий обіг нових історичних джерел, й одним із таких є радянський політичний анекдот [див., наприклад: 5; 8; 16]. Серед інших політичних анекдотів можна виділити анекдоти на національну тематику, в тому числі й на українську. Ці анекдоти відображають історичні події, що особливо торкнулися Радянської України, думку розповсюджувачів анекдотів щодо політики радянської влади, спрямованої на український народ, образ українця, створений як українським народом, так і його найближчими сусідами (насамперед - росіянами), відносини українського народу з іншими за часів радянської влади тощо. Таким чином, радянські політичні анекдоти на українську тематику можна вважати джерелом з вивчення ментальності, історичної пам'яті українського народу, оцінки ним історичних подій, політичних лідерів, образу українського народу, що склався в історичній пам'яті українців та інших народів СРСР, рівня політичної свідомості українського народу протягом існування Радянського Союзу тощо.

Політичний анекдот як історичне джерело рідко підлягав спеціальному дослідженню. Те ж саме стосується й української тематики в радянських політичних анекдотах. Дослідженню даної теми присвячено поодинокі роботи, де політичний анекдот використовувався задля ілюстрацій [8]. Іноді політичні анекдоти на українську тематику розглядалися в контексті дослідження окремих джерел, що їх фіксували [15]. Розповсюдженню ж політичних анекдотів на українську тематику в наукових дослідженнях взагалі майже не було приділено спеціальної уваги.

Для всебічного аналізу політичних анекдотів як історичного джерела необхідно розглянути не тільки їхній внутрішній зміст, але також їхнє функціонування в соціокультурному середовищі.

Політичний анекдот - нелегальний в умовах цензури жанр усної народної творчості [15, с. 5]. Це обумовлює використання в дослідженні передусім джерел особового походження. Насамперед це: мемуари [16], шоденникові записи [3], особисті колекції політичних анекдотів [10] тощо. Крім цього, в дослідженні були використані збірки політичних анекдотів, надруковані за часів радянської влади зі згоди партійного керівництва [14], а також збірки політичних анекдотів, надруковані після 1991 р. [4, 11; 12; 13]. Зважаючи на те, що анекдоти створюються та передаються усним шляхом, для вивчення розповсюдження цього жанру міського фольклору в СРСР доцільним є застосування усноісторичних джерел. З цією метою авторкою був розпочатий проект зі збору усних свідчень «Розповсюдження політичних анекдотів за часів радянської влади», що, серед іншого, торкався і розповсюдження політичних анекдотів на українську тематику. Впродовж 2008-2009 рр. авторкою (за винятком двох інтерв'ю, що зазначено в списку респондентів) було записано усні свідчення від 35 респондентів віком від 32 до 82 років із різних соціальних верств [18: 1-35].

Радянський політичний анекдот можна віднести до масових історичних джерел, які створюються та передаються усним шляхом [5, с. 358], як і будь-який жанр фольклору, та згодом можуть фіксуватися в писемних джерелах. Саме тому в даному випадку є доречним використання таких спеціальних методів дослідження: кількісні методи (для дослідження розповсюдження певного масиву анекдотів), лінгвістичні методи (для дослідження політичного анекдоту як літературного тексту), ітгкїсно-лінгвістичні методи, або методи квантативної лінгвістики (для дослідження розповсюдження політичних анекдотів, як сукупності літературних текстів) та усноісторичні методи дослідження. Датування допомагає нам локалізувати хронологічно українську тематику в радянських політичних анекдотах. Але точно датувати анекдот практично неможливо. Однак їдеться переважно про приблизне датування, яке можна здійснити за допомогою таких методів: метод прив'язки до якоїсь події, особистості чи дати, що згадувалися в анекдоті (запропонований В. Кабановим [5, с. 362]), метод аналогії; використання фіксування політичного анекдоту в писемних джерелах із вказівкою на період, коли він був популярним; згадка періоду популярності політичного анекдоту респондентами.

За допомогою вищезазначених методів ми спробували доотїдити розповсюдження радянських політичних анекдотів на українську тематику. З 1975 радянських політичних анекдотів, зібраних автором з різних джерел та занесених до реляційної бази даних «Радянські політичні анекдоти», 56 було присвячено українській тематиці. З них було створено окрему базу даних під назвою «Радянські політичні анекдоти на українську тематику за часів радянської влади», що була оброблена за допомогою СУБД Microsoft Access. Цї бази даних поповнюються, ї проект з їх створення перебуває у станї розробки. Тому в данїй роботї авторка подає проміжні результати.

Більшість використаних джерел відображає загальнорадянський масив політичних анекдотів. Проте використання матеріалів усної історії дає нам змогу виокремити ту їх частину, що розповсюджувалася в Східній Україні ї оглядово ознайомитися з розповсюдженням політичних анекдотів у Західній Україні. Хронологічні рамки охоплюють період з 1917 р. по 1991 р., тобто період існування радянської влади.

За результатами опитування респондентів, які переважно (91 % опитаних) пов'язують себе зі Східною Україною, можна зробити висновок, що політичні анекдоти на українську тематику не були дуже популярними. Всього 28 % респондентів відповіли, що політичні анекдоти на українську тематику були поширеними в Східній Україні. Думки щодо непопулярності української політичної сатири в Східній Україні дотримувалися 59 % респондентів [18: 8, 10, 11, 15, 18, 23, 25, 31]. Ще 13 % респондентів зазначили, що політичні анекдоти на українську тематику були популярними в Західній Україні, на відміну від Східної [18, 14, 16, 19]. Там, як зазначали деякі респонденти [18: 15, 19], був своєрідний осередок, де розповсюджувалася специфічна українська політична сатира, що рїдко сама по собі виходила за межї регіону. Проте достатньо висока мобільність населення за часів радянської влади забезпечувала певний обмін політичними анекдотами на українську тематику між Східною та Західною Україною [18: 19, 36, 35].

У розповсюдженні радянських політичних анекдотів можна передусім видїлити два аспекти: активність створення та активність розповсюдження.

Датування цього масиву фольклорних текстів показало, що найбільша активність створення політичних анекдотів на українську тематику спостерігалася протягом 1928-1941 рр. (період колективізації, голодомору 1932-1933 рр., масових репресій, згорання українізації, початок Другої світової війни), у 1953 р. (смерть Й. Сталіна), та в період з 1986 до 1991 рр. («Перебудова», катастрофа на Чорнобильській АЕС, розвал СРСР). Події цих періодів відображені в політичних анекдотах на українську тематику. Це свідчить про те, що в моменти криз чи визначних подій, які особливо торкалися українського народу, виникала значна кількість анекдотів, присвячених подіям, що його стосуються. Отже, в ці періоди політичний анекдот підсилює свою функцію як комунікативна практика, тобто за допомогою нього все частіше передають актуальну інформацію усним шляхом [15, с. 3].

Слід зазначити, що активність створення загальнорадянських політичних анекдотів збігається з активністю створення анекдотів на українську тематику лише у 1953 р. В усіх інших випадках активність створення загальнорадянських політичних анекдотів та анекдотів на українську тематику не збігається: якщо з 1928 до 1941 рр. спостерігається підвищення активності створення українських політичних анекдотів, то загальнорадянських - зниження. Те саме стосується й періоду «Перебудови» та розвалу СРСР. І навпаки: в період «Застою» (1964-1984) політичні анекдоти на загальнорадянську проблематику починають активніше розповсюджуватись, а анекдоти на українську тематику з'являються доволі рідко. Це може свідчити на користь припущення, що, незважаючи на включення у загальнорадянські суспільно-політичні процеси, Радянська Україна мала свої відмінності, через які окремі події були особливо відчутними для українського народу, а деякі навіть специфічними для нього.

За змістом можна виділити два типи політичних анекдотів на українську тематику: анекдоти, що відображають «українське» бачення певної проблеми (61 %), наприклад:

У часи голоду 1933 року на Україні пухлий селянин підходить на станції до каси і, проستاгаючи повну жменю паперових грошей, просить квиток.

- Куди? - питає касир.

- Навсі... [12, с. 78]

Та другий тип демонструє своєрідний погляд «збоку» (39 %), наприклад:

Как будет отмечаться столетие Октябрьской революции? - Под лозунгом «Коммунизм - это советская власть плюс дезактивация всей страны!» - А каким будет тогда герб Украины? - С двуглавым хохлом. [4, с. 252]

Цей розподіл значною мірою інтуїтивний, проте датування політичних анекдотів на українську тематику за таким розподілом дає нам цікаві результати: найпомітніший пік активності розповсюдження анекдотів «української сторони» припадає на 1928-1941 рр. (колективізація, голодомор 1932-1933 рр., репресії 1930-х рр.) та менш помітний - на 1945-1968 рр. (смерть Й. Сталіна, розвінчання культу особистості, «Відлига», річниця Переяславської угоди, тощо). Пік створення анекдотів-«погляду збоку» припадає на 1924-1929 рр. (в анекдотах - спогади про Українську Центральну Раду, діячів української національно-демократичної революції), на 1953-1956 рр. (святкування Переяславської угоди, кінець УПА), та найпомітніший пік - 1984-1991 рр. (анекдоти про «хохлів», український націоналізм, катастрофу на ЧАЕС).

Говорячи про активність розповсюдження політичних анекдотів на українську тематику, слід зазначити, що політичний анекдот може бути створений, проте після періоду своєї популярності поступово втратити комунікативні функції. Однак політичні анекдоти, що були відлунням на значущі для народу події, *залишилися* в історичній пам'яті народу й мали здатність актуалізуватися через певний час, якщо в цьому була потреба. Наприклад, в «Щоденниках» С. Єфремова зазначено, що на вулицях й базарах Києва повсякчас з'являються нові політичні анекдоти поруч з оновленими дореволюційними [3, с. 764] (йдеться про збереження семантичної структури старого анекдоту та заміну в ньому персонажів на більш актуальних). Авторкою було прослідковано активність розповсюдження масиву політичних анекдотів на українську тематику шляхом простеження їх фіксування в записниках та особистих колекціях різних часів [18: 14,20]. У результаті було виявлено, що в період з 1917 до 1929 рр. активність створення політичних анекдотів приблизно збігається з активністю їх розповсюдження. Проте в період з 1929 по 1979 рр.

активність розповсюдження значно падає порівняно з активністю створення політичних анекдотів. Але, як згадують респонденти [18:7; 35], приблизно наприкінці 1970-х рр. - на початку 1980-х рр. в Україні починали активно згадувати й розповсюджувати анекдоти на українську тематику, причому перевагу віддавали анекдотам, присвяченим взаєминам українців та найближчих сусідів [52]. Приблизно від кінця 1980-х рр. і до розвалу СРСР (1991 р.) активність розповсюдження анекдотів на українську тематику значно перевищує доволі високу активність їхнього створення. Починають актуалізуватися анекдоти про колективізацію, голодомор 1932-1933 рр., тощо. Проте після 1991 року активність розповсюдження і створення анекдотів на загальнорадянську та українську тематику доволі різко падає.

Від умов розповсюдження українських політичних анекдотів залежала активність їх поширення. Необхідно відповісти на запитання: чи відрізнялись умови розповсюдження радянських політичних анекдотів на українську тематику від умов розповсюдження на загальнорадянську тематику. Для цього необхідно проаналізувати джерела особового походження та прослідкувати подальші долі особистих колекцій анекдотів, щоденників, де фіксувалися політичні анекдоти на українську тематику тощо.

Для дослідження розповсюдження політичних анекдотів у перші десятиліття існування радянської влади джерел наразі недостатньо. Матеріали усної історії досить інформативні лише гадою часу від початку «Відлиги». Збереглося дуже мало письмових фіксацій, що пояснюється, по-перше, великим часовим проміжком, який відділяє сьогодення від перших десятиліть існування радянської влади та, по-друге, тим, що існування радянських політичних анекдотів взагалі й на українську тематику зокрема ще не достатньою мірою досягло стадії письмового фіксування фольклорних текстів. Згідно зі спогадами [3, с 764], політичні анекдоти на українську тематику приблизно достатньо вільно розповсюджувались по вулицях й базарах до кінця 1920-х рр. Тому ми не можемо назвати причиною малої кількості письмових фіксацій страх переслідування за розповсюдження української політичної сатири.

Що стосується розповсюдження анекдотів у 1930-х рр., то справа з письмовими фіксаціями в цьому випадку ще гірша. Про існування особистих колекцій політичних анекдотів у цей період ми знаємо лише зі спогадів респондентів [18:24], що або передають спогади старшого покоління, або згадують своє дитинство. До цього слід додати, що на питання «Чи розповідали Ви самі політичні анекдоти за часів радянської влади?» респонденти відповідали менш емоційно та впевнено, ніж на питання стосовно того, чи були вони свідком розповсюдження політичних анекдотів. Причому це було характерним для респондентів, які були вже у свідомому віці до періоду «Застою» (6% респондентів, що не розповідали анекдоти, належать саме до цієї групи) або для тих, хто на момент розвалу СРСР був підлітком. Якщо зважити на те, що історична пам'ять може зберігати емоції, які супроводжували певні дії респондента в минулому, то можна зробити висновок, що респонденти старшого покоління розповсюджували політичні анекдоти з долею обережності в період «Відлиги», «Застою» чи «Перебудови». Ця обережність, імовірно, залишалася з часів правління Й. Сталіна. Стосовно підлітків, то ця обережність могла передатися їм від їх батьків [18: 7; 10]. Крім того, респонденти старшого та молодшого віку хоч і визначили, як і решта респондентів, що конкретних випадків арештів їх знайомих за розповсюдження радянських політичних анекдотів вони не знають, проте випадки арештів були за Сталіна (респонденти називали конкретні випадки арештів та політичні анекдоти, за які їх близькі потрапляли за трати [18: 11; 24]). Також 70% респондентів зауважили, що в суспільстві ходили чутки стосовно тотального контролю та можливих арештів [18:3; 5; 10; 11; 26; 31]. Тобто атмосфера заляканості певною мірою залишалася ще з часів правління Й. Сталіна. Респонденти також зазначили, що люди старшого покоління, що пережили 1930-ті роки, побоювалися розповідати політичні анекдоти й в подальшому. Це все говорить на користь того, що переслідування за політичні анекдоти в період правління Й. Сталіна дійсно були. Проте джерела не містять інформації щодо специфіки розповсюдження політичних анекдотів на українську тематику саме в цей час. Про українську політичну сатиру ми можемо говорити більшою мірою в контексті загальнорадянської.

Найбільш забезпечені джерелами такі періоди: «Відлиги» та «Застою». Наприклад, ми маємо в своєму розпорядженні інформацію про велику кількість особистих колекцій політичних

анекдотів [18:6, 14; 16] та самі колекції [18:6], аналіз яких дав нам наступні результати. Велика кількість письмових фіксацій пояснюється меншою віддаленістю від нас цих періодів, що зумовило збереження письмових фіксацій. По-друге, за спогадами респондентів, спостерігалось достатньо вільне розповсюдження радянських політичних анекдотів, тому з початком «Відлиги» й до кінця «Застою» створення особистих колекцій для себе, а не для широкого загалу, було цілком безпечним. У цей період спостерігається перевага в розповсюдженні неополітичних анекдотів на українську тематику над політичними (лише 8 % респондентів зазначили, що були свідками розповсюдження радянських політичних анекдотів на українську тематику в цей період [18:14; 15; 24; 28]).

Найбільшу цікавість до української політичної сатири виявляли люди, що з неукраїнського середовища потрапляли до українського. Як зазначили респонденти, лише сама українська мова в анекдоті викликала усмішку [18: 19]. Це стало приводом для створення особистих колекцій, присвячених переважно анекдотам на українську тематику, проте політичних серед них було небагато, й вони, в своїй більшості, були присвячені загальнорадянській тематиці [18:14]. Своєрідними носіями української політичної сатири, окрім місцевих жителів, у Східній Україні були вихідці із Західної України [18: 19]. Перевага над політичними анекдотами неополітичних зумовлювала відсутність конфронтації між тими, хто зі сміхом сприймав українську тематику й хто міг реагувати на неї болісно, з образою для себе або не сприймати її взагалі. Проте були й такі випадки [18:7], що стали частішими до кінця періоду «Застою» й спричиняли утворення своєрідних неформальних компаній з тих, хто полюбляв розповідати та слухати українську політичну сатиру. Такі об'єднання були поодинокі й створювалися нешлеспрямовано. Радянські політичні анекдоти на українську тематику рідко виходили за межі таких приятельських компаній. Про це свідчать відповіді респондентів. Вони розділились на дві групи: респонденти, що ніколи не стикалися з українською проблематикою в радянських політичних анекдотах (59 %) [18:4, 14, 18], й на тих, хто впевнено стверджував, що українська тематика в радянських політичних анекдотах була досить розповсюдженою в Східній Україні (28 %) [18: 35]. Свої відповіді ці респонденти супроводжували поясненням, що не всі розуміли та сприймали українську політичну сатиру, й тому більш розповсюдженими були або анекдоти на загальнорадянську тематику, або неополітичні українські. Українська ж політична сатира розповсюджувалась в колі їх друзів та знайомих [18: 19].

Цікава поведінка радянської влади спостерігалася по відносно до радянських політичних анекдотів на українську тематику: вона видає збірки українських анекдотів, де є розділи з анекдотами, що їх можна так чи інакше назвати політичними [14]. Проте в цих збірках є свої особливості: по-перше, вони видаються на початку правління нового радянського керівництва (1967 р.) й розділи з українською політичною сатирою розміщувалися з метою легкої критики попереднього керівництва; по-друге, політичні анекдоти в цих збірках ніяким чином не критикували підвалини радянського ладу й були вміщені в розділ під назвою «В боротьбі за нове життя». Тобто є натяк на те, що недоліки радянської системи, які в достатньо легкій формі висміюються в опублікованих анекдотах, є тимчасовими; по-третє, політичних анекдотів було дуже небагато й значна їх частина (приблизно 80 %) була присвячена висміюванню церкви, «контри», багатів тощо. Тобто радянські політичні анекдоти, як суспільне явище, з існуванням якого радянська влада не могла нічого зробити, у низці випадків були підкорені інтересам цієї влади.

З кінця періоду «Застою» починається активніше розповсюдження радянських політичних анекдотів на українську тематику. Як ми вже зауважували, розпочинається актуалізація старих політичних анекдотів на українську тематику, й створюються нові. Відбувається процес зменшення інтересу до політичних анекдотів на загальнорадянську тематику й підвищення інтересу до політичних анекдотів на українську тематику. Перше явище пояснюється послабленням ідеологічного диктату з боку радянського керівництва, що, своєю чергою, послабило інтерес до політичного анекдоту як підпільного жанру фольклору («забороненого плоду»), а друге явище (зростання інтересу саме до української тематики) пояснюється цеїпробіжними процесами, що, можливо, вже приховано розпочиналися в радянському суспільстві.

Останнім пунктом необхідно окремо зупинитися на мові розповсюдження радянських політичних анекдотів на українську тематику. В письмових фіксаціях радянські політичні анекдоти на українську тематику до нас дійшли українською мовою (46 %), російською мовою (23 %), в обох варіантах (6 %) та в «змішаному варіанті» (25 %), коли основний зміст анекдоту викладається російською мовою, а репліки персонажів-украшців викладені українською. Слід зазначити, що анекдоти «української сторони», дійшли до нас переважно українською мовою (75 %) та у «змішаному варіанті» (15 %). Анекдоти, що представляють «погляд збоку» - російською мовою (50 %) та у «змішаному варіанті» (41 %). Респонденти зазначали, що анекдоти на українську тематику розповсюджувались мовою спілкування й [21; 24] можна припустити, що в групах розповсюджувачів, що підтримували анекдоти «української сторони» була мова спілкування здебільшого українська, а в групах, що підтримували анекдоти-«погляд збоку», - російська.

Таким чином, в Україні можна виділити два окремих регіони розповсюдження радянських політичних анекдотів на українську тематику: Західна Україна, де активно розповсюджувалася своєрідна українська політична сатира, та Східна Україна, де більш популярними були анекдоти загальнорадянського змісту. Проте у другій половині ХХ ст. підвищується мобільність населення й відбувається обмін політичними анекдотами між цими регіонами. Найвища активність створення політичних анекдотів на українську тематику спостерігається в періоди криз чи особливих подій для українського народу, а найвища активність розповсюдження - в періоди після криз та в період посилення центробіжних процесів в радянському суспільстві. Анекдоти «української сторони» розповсюджувалися переважно в групах україномовних, а отже, були об'єднувальною комунікативною практикою. Анекдоти, що представляють «погляд збоку», розповсюджувалися переважно серед носіїв російської мови. Суттєвих відмінностей між розповсюдженням політичних анекдотів на загальнорадянську тематику та на українську тематику не було, проте певна специфіка мала місце.

Література

1. Боров Ю. ХХ век в преданиях и анекдотах: в 6 кн. Кн. 1,2 - X; Ростов н/Д.: Фолио, 1996.
2. Галицька колекція анекдотів, [Електронний документ. Режим доступу: <http://www.ukrainet.lviv.ua>]. - Доступ: 17.12.2008.
3. Єфремов С Школенники, 1923-1929. - К.: ЗАТ Газета «Рада». - 1997
4. История СССР в анекдотах / Авт. и сост. М. Дубовский. - Минск: Эверест, 1991.
5. Кабанов В. Источниковедение советского общества // Курс лекцій. - М.: Изд-во МГУ, 1997.
6. Киевская городская библиотека / Сост. М. Могяков. [Электронный документ. Режим доступа: <http://www.lib.misto.Kiev.ua/html>]. - Доступ: 28.08.2008.
7. Манекин Р. Контент-анализ, как метод исторического исследования. - Донецк: Информсервис, 1991.
8. Мельченко М. Анекдоты про Ленина. [Электронный документ. Режим доступа: <http://www.poUti^anaritics/2007/04/22/aneddotv.html>]. - Доступ: 28.08.1008.
9. Моржковський О. Анекдота про Брежнева в Україні. [Електронний документ. Режим доступу: <http://www.obozrevatel.com/news/2006/12/15/149039.htm>]. Доступ: 21.02.2009.
10. Особиста колекція політичних анекдотів Н. П. Полупан [Рукопис].
11. Раскин И. Энциклопедия хулиганствующего ортодокса. - М.: Книжный клуб 36.6, 2005.
12. Семенко Ю. Народне слово. Збірник сучасного українського фольклору. Львів: Дзвін, 1992.
13. Український анекдот. - К.: Центр сатири та гумору «Асоціація «Все сміх». - 1992.
14. Українські народні анекдоти, жарти, дотепи / Упоряд. - П. Кальченко. - К.: Дніпро, 1967.
15. Хруль В. Анекдот как форма массовой коммуникации: Автореф. дисс. канд. филол. наук. - М., 1993
16. Чернопиский М Фольклорна політична сатира 20-х років ХХ ст. у записках Сергія Єфремова. - Львів: Видавничий центр ЛНУ ім. Івана Франка, 2001.
17. Шиш И.И. Дневник «Великого перелома». - Paris: YMCA-press, 1991.
18. Архів автора. Записи свідчень респондентів:

19. Бердута Михайло Захарович, 1935 р. нар.
20. Буйнов Юрій Володимирович, 1952 р. нар.
21. Волосник Юрій Петрович, 1962 р. нар.
22. Духопельников Володимир Михайлович, 1942 р. нар.
23. Єремєєв Віктор Орестович, 1956 р. нар.
24. Єремєєва Катерина Петрівна, 1965 р. нар. (інтерв'юер - П. В. Єремєєв)
25. Журавльов Денис Володимирович, 1977 р. нар.
26. Івашенко Вікторія Юрійвна, 1974 р. нар.
27. Іолкіи Анатолій Іванович, 1956 р. нар.
28. Калашнік ЗінаХаа Софронівна
29. Кобзар Олена Іванівна
30. Заремба Олена Петрівна, 1935 р. нар. (інтерв'юер - П. В. Єремєєв)
31. Качерян Сурен Гарнікович, 1977 р. нар.
32. Литовченко Сергій Дмитрович, 1974 р. нар.
33. Майстренко Володислав Сергійович, 1970 р. нар.
34. Мартем'янов Олексій Павлович, 1956 р. нар.
35. Мироненко Ірина Дмитрівна, 1952 р. нар.
36. Мигаль Борис Кирилович, 1927 р. нар.
37. Наумов Сергій Олександрович, 1953 р. нар.
38. Полупан Наталя Петрівна, 1939 р. нар.
39. Посохов Сергій Іванович, 1964 р. нар.
40. Прасол Сергій Олегович, 1977 р. нар.
41. Пугач Євген Петрович, 1935 р. нар.
42. Ручинська Оксана Анатоліївна, 1969 р. нар.
43. Садовникова Вікторія Федорівна, 1936 р. нар.
44. Сергєєв Сергій Павлович, 1950 р. нар.
45. Скирда Валерій Володимирович, 1967 р. нар.
46. Тумаков Олександр Іванович, 1956 р. нар.
47. Чернявський Леонід Сергійович, 1952 р. нар.
48. Чумак Петро Васильович, 1953 р. нар.
49. Чижов Олександр Сергійович, 1944 р. нар.
50. Шильман Михайло Євгенович, 1966 р. нар.
51. Шишко Андрій Володимирович, 1966 р. нар.
52. Шишко Любов Борисівна, 1968 р. нар.
53. Щербина Валерій Петрович, 1958 р. нар.